Autor Gosti stranica
Nedjelja, 11 Ožujak 2007 13:40

Umro je istinski velikan

Neću o Ivanu Supeku pisati uobičajeni nekrolog. Pisat ću radije o njegovim glavnim preokupacijama jer one ostaju i nama da se njima bavimo, te tako, bar posmrtno, odamo počast Ivanu Supeku koji je sve svoje raskošne intelektualne i moralne kvalitete angažirao baveći se njima.
Prve su mu preokupacije za školovanja bile literarne, a romani Dostojevskoga i Tolstoja ostavili su na njega trajan trag. Već je tada pisao svoje prve tekstove koje kasnije nije smatrao kvalitetnima. Sudjeljujući u tadašnjim događajima ubrzo se opredijelio za ljevicu, od koje je očekivao uspostavljanje socijalne pravde, slobode i blagostanja.
Premda je od početka bio jasno protiv Trećega Rajha, jača je od toga bila njegova želja da studira i doktorira kod Wernera Heizenberga, oca kvantne teorije, u Leipzigu. Na to ga je nagnala znatiželja o sastavu mikrokozmosa i o pitanjima ljudske slobode. U krugu vodećih svjetskih fizičara nalazio je poticaje za razvoj svoga talenta za znanost, ali je istodobno uživao u muzičkim događanjima i pratio ih s oduševljenjem.
Pošto ga je Heizenberg izvukao iz nacističkog zatvora, u koji je dospio zbog svojih ljevičarskih pogleda, vratio se u Zagreb. Tu se odmah, u sukobu na ljevici koji je tada trajao, stavio na stranu Krleže i Richtmana, i u raspravu unio najnovije znanstvene spoznaje koje su sve govorile protiv determinizma i dogmatizma. Sporazum između Hitlera i Staljina definitivno ga je udaljio od politike, pa je ostao liberalnim izvanstranačkim intelektualcem kroz cijeli svoj život.
Dosljedan svome antifašizmu, priključio se NOB-u i djelovao u Prosvjetnome odjelu ZAVNOH-a. Znamenito je njegovo izlaganje na Kongresu kulturnih radnika u Topuskome (1944.), u kojem je predvidio pogubne učinke atomske bombe i nemirnodopske primjene atomske energije. Bilo je to izlaganje o znanosti i njezinu udjelu u razvoju i napretku ljudskoga društva. U njemu je izrekao prvo javno upozorenje na opasnosti nemirnodospske primjene atomske energije. To je ujedno i bio početak njegova ustrajnog puta istaknutoga mirotvorca.
Velik je dio svoga djelovanja Ivan Supek posvetio mirotvorstvu i za to je iskoristio svoju pripadnost krugu vrhunskih svjetskih intelektualaca, kojima se pridružio i s kojima je dijelio to opredjeljenje. Bio je inicijator i koautor mnogih mirotvornih deklaracija i pokreta, u kojima se tražilo opće i potpuno razoružanje, jer ga je opsjedala stalna opasnost od samouništenja svijeta. Sva je svoja uvjerenja nastojao oplemeniti njihovim ostvarivanjem. Tako je njegova vjera u važnost znanosti rezultirala osnivanjem Instituta „Ruđer Bošković“ u Zagrebu. U njemu je odgojio cijelu skupinu veoma uglednih fizičara, ali je stalno bio u sukobu s vlastodršcima zbog njihova nastojanja da nuklearnu energiju upotrijebe za razvoj oružja. To je, dakako, bilo potpuno suprotno njegovome mirotvorstvu, pa je na kraju morao odstupiti jer su prikrivene namjere vlastodržaca bile suprotne njegovome zalaganju za opće razoružanje i svjetski mir.
Kad mu znanost nije odgovorila na mnoga pitanja uređenja svijeta okrenuo se svojoj drugoj ljubavi umjetnosti. Bio je veoma plodan pisac filozofskih knjiga, romana, i drama. Mnoge su od njih bile zabranjivane jer su u svima bila više ili manje otvoreno iznijeta njegova mirotvorna i humanistička gledišta, što je često nosilo ktitiku političkih režima koji su sputavali ljudsku kreativnost i slobodu.
Sukob s totalitarnim komunističkim režimom stajao ga je izolacije i stalnih prijetnji, ali nije popustio. U ponešto omekšanoj komunističkoj diktaturi, oko 1971. godine, Ivan je Supek bio izabran za Rektora i na toj je funkciji radio na ostvarivanju neovisnosti Sveučilišta od politike.

Svoj je znanstveni i prosvjetni internacionalizam ostvario u osnivanju Interuniverzitetskoga centra u Dubrovniku. Svojevrsnoga međunarodnog središta za okupljanje naprednih intelektualaca iz svih znanstvenih disciplina. Njegova je osnovna ideja imala mnogo pristalica i zagovornika, ali ju je politika uvijek željela ograničiti zbog slobode i kreativnosti sudionika, koji se nisu žacali izricati sudove o političkim pitanjima.
Bio je Ivan Supek dva mandata predsjednik Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Prihvatio je tu funkciju s velikim nadama i željom da Akademija postane svojevrsna savjest hrvatskoga društva. Prigovarali su mu da Akademiju politizira jer je izricao jasna gledišta o svim presudnim pitanjima stasanja samostalne Republike Hrvatske. I zbog svoga mirotvorstva i zbog svoga vjerovanja u jedinstvo ljudske zajednice, doživljavao je kritike nove vlasti. Iz utrke za mogući politički položaj predsjednika RH izašao je jer se nije mogao miriti s natruhama ustaštva i šovinizma koje su se pojavljivale u to vrijeme. Zbog svojih stalnih kritika bio je optužen apsurdnom optužbom da želi ubiti Predsjenika Tuđmana. Za uvjerenoga mirotvorca i humanistu nije moglo biti apsurdnije optužbe!
Nikada, pa ni u najtežim trenucima za svoju obitelj i sebe, nije bio spreman izdati svoje ideale. Utjehu u izolaciji nalazio je u stvaranju. Do zadnjih je dana, do nesretnoga incidenta u kojem je slomio kuk i bio zatim prikovan uz bolesnički krevet, svako jutro pisao nekoliko sati. Poslije podne se odmarao slušajući klasičnu glazbu, koju je iskreno volio. U mladosti je i sam započeo učiti svirati klavir. Išlo mu je to dobro, ali ga je od ustrajanja u tome odvratila zeljezna disciplina koju mu je bila nametnula njegova profesorica, naša poznata klaviristica. Očito je Ivan Supek cijenio ljudsku slobodu od svojih najranijih dana.
Na kraju, vjerujem da se cjelokupna životna filozofija Ivana Supeka može najbolje zrcaliti u načelima humanizma komu je bio iskreno odan. Za razliku od mnogih, Ivan je Supek, ne samo formulirao i propovijedao ta načela nego ih se i držao, pod cijenu stradanja njegove obitelji i njega samog. Zato, za mene, nema prikladnijega završetka ovoga teksta od nabrajanja tih načela: 1) Uvažavati prošlost i očuvati život; 2) Afirmirati ljudsku jednakost; 3) Afrmirati ljudsku slobodu; 4) Proširiti solidarnost na sve ljude; 5) Tražiti istinu; 6) Upravljati razvoj prema općoj blagodati; 7) Gajiti ljepotu i umjetnost; 8) Prenositi humanistička načela u legalne norme; 9) Promicati svjetski sporazum i sklad; 10) Biti dobar.